



Foto 1. Erasmusgracht, 08-10-05. Tweede kalenderjaar (2kj) Zilvermeeuw *L. a. argentatus* Arnhem 5.414.418, geringd als pullus in De Geul, Texel op 13-07-04. Deze vogel verbleef ook als 1kj van oktober t/m december 2004 langs de Erasmusgracht.



Foto 2. H.A.J. Baanderskade, 22-05-05. 2kj Zilvermeeuw *L. a. argentatus* Helgoland 4284722, geringd als pullus op vliegveld Helgoland, Duitsland op 29-06-04. Deze sterk gebleekte vogel was in februari 2005 aanwezig langs de Erasmusgracht.

Interessante grote meeuwen langs de Erasmusgracht in 2005

Ruud Altenburg

Vanwege de aanleg van de nieuwe woonwijk Laan van Spartaan (voorheen SportParkStad) is een deel van Sportpark Jan van Galen langs de Erasmusgracht al geruime tijd een opgespoten zandvlakte. In het voorjaar van 2005 werden in verband met een dijkverhoging alle hoge populieren langs de zuidkant van de gracht gekapt. Voor grote meeuwen betekende dit een ideale rustplaats en uitvalsbasis. Regelmatige bezoeken aan de Erasmusgracht leverden naast een groot aantal geringde vogels ook een aantal andere interessante individuen op. Dit artikel presenteert een overzicht van de interessantste grote meeuwen die in 2005 langs de Erasmusgracht waargenomen werden. Qua gegevens over voorkomen is het een aanvulling op Altenburg & Muusse (2004).

Zilvermeeuw

Er werd slechts een klein aantal geringde Zilvermeeuwen *Larus argentatus* waargenomen langs de Erasmusgracht in 2005, waarvan de meerderheid afkomstig was uit Nederland (tabel 1). Een als pullus geringde vogel van Helgoland, Duitsland werd in februari gezien langs de Erasmusgracht en op 22 mei langs de H.A.J. Baanderskade aan de andere kant van de stad (foto 2). Verder waren ook twee vogels uit Denemarken aanwezig, uit de overgangszone tussen de ondersoorten *argenteus* en *argentatus*.

Kleine Mantelmeeuw en Heuglins Meeuw

De Erasmusgracht was in 2005 een toplek voor Kleine Mantelmeeuwen *L. fuscus*. Naast tientallen geringde vogels van westelijke herkomst werden drie potentiële en één zekere Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus* aangetroffen, alsmede een Heuglins Meeuw *L. heuglini*. De geringde vogels betroffen vooral *L. f. graellsii* uit Nederland (Europoort Rotterdam, IJmuiden, Oost-Knollendam) en België (met name Zeebrugge). Daarnaast werden ook drie *L. f. intermedius* gezien uit Noorwegen en een vogel uit Zweden (foto 4). Spectaculair was de ontdekking op 25 juni van CRK4, een in Finland als pullus geringde Baltische Mantelmeeuw (foto 5). Een uitgebreide beschrijving van deze vogel volgt later dit jaar in Dutch Birding (Altenburg et al., in prep.).

Tussen de vele Kleine Mantels die gedurende de (na)zomer aanwezig waren werden ook enkele afwijkende, maar helaas ongeringde vogels gezien. Baltische Mantelmeeuw en Heuglins Meeuw zijn zeer lastig te onderscheiden van respectievelijk *intermedius* en *graellsii*. Tweede kalenderjaar (2kj) vogels die in het voorjaar terugkeren uit de overwinteringsgebieden in Afrika en het Midden-Oosten zijn nog het best te herkennen; de herkenning van andere leeftijdsklassen is zeer lastig, zo niet onmogelijk (Jonsson, 1998; Rauste, 1999; Gruber, 1999; Gibbins, 2004; Muusse et al., 2005). Met name de rui op de wintergronden is vooralsnog een onderscheidend kenmerk tussen de westelijke 2kj vogels van de ondersoorten *graellsii* en *intermedius* enerzijds en *fuscus* en sommige *heuglini* anderzijds (Jonsson, 1998; Rauste, 1999; Gibbins, 2004).

Onze broedvogels, behorend tot de ondersoort *graellsii*, zijn relatief groot en fors gebouwd. In de winter beperkt hun rui zich tot kop, mantel, onderdelen en soms de dekveren. Vergevoerde exemplaren ruien ook staartveren, maar er zijn nog geen vogels waargenomen met nieuwe arm- of handpennen in het voorjaar. De noordwestelijke ondersoort *intermedius* is gemiddeld kleiner en slanker gebouwd. Geringde vogels met een nieuwe staart worden regelmatig gezien en er zijn enkele waarnemingen van exemplaren met nieuwe armpennen. Naar de eerste geringde 2kj *intermedius* met nieuwe handpennen wordt door een aantal mensen al jaren gezocht, maar deze is nog niet gevonden.

Normaal gesproken vervangt de Baltische Mantelmeeuw (vrijwel) het gehele juveniele klee in de eerste winter en keert dus terug met tweede-generatie staart-, arm- en handpennen. Het beeld van een klassieke *fuscus* is dat van een kleine, slanke vogel met een ronde kop, korte pootjes en zeer lange vleugels. Nieuwe schouder- en dekveren zijn donkergrijs of zwartgrijs en er is weinig tekening op de reeds gesleten tweede-generatie dekveren (Jonsson, 1998; Rauste, 1999). Heuglins Meeuw broedt in Siberië en is als 2kj erg variabel. Sommige 2kj vogels kunnen verrassend veel lijken op Pontische Meeuw. Deze vergelijking gaat op wat betreft bouw en kopvorm, maar ook qua tekening van onder andere de schouderveren. In een typische 2kj *heuglini* zijn deze meestal lichtgrijs (lichter dan de meeste *graellsii*) met een donkere schachtstreep. De 'klassieke' 2kj *heuglini* heeft geen handpennen geruid, maar een minderheid van 5-10% heeft dat wel (Rauste, 1999) en sommige zelfs alle tien (V. Rauste, in litt.).



Foto 3. Erasmusgracht, 30-06-05. 2kj Kleine Mantelmeeuw *L. f. graellsii* rood F40, geringd als pullus op 04-07-04 in de Dintelhaven, Rotterdam. De gele E ring wordt alleen bij deze Europoort populatie gebruikt. Voorbeeld van een *graellsii* met een relatief vergevoerde rui.



Foto 4. Erasmusgracht, 11-06-05. 2kj Kleine Mantelmeeuw *L. f. intermedius* Stockholm 8106930, geringd als pullus op Yttre Tistlarna, Göteborg, Zweden op 07-07-04. Voor zover bekend de eerste Zweedse *intermedius* die in Amsterdam is waargenomen.



Foto 5. Erasmusgracht, 25-06-05. 2kj Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus* rood CRK4, geringd als pullus in Pietarsaari, Vaasa, Finland op 10-07-04. Deze vogel toont aan dat niet alle *fuscus* een uitgebreide rui doorlopen op de wintergronden. Indien aanvaard is dit het vierde geval voor Nederland.



Foto 6. Erasmusgracht, 11-06-05. Waarschijnlijke 2kj Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus*. P1-8 zijn tweede-generatie veren. De buitenste handpennen P9-10 zijn in de linkervleugel te zien. Deze steken niet voorbij P8 en zijn oud en zwaar gesleten. De schouder- en dekveren tonen een kenmerkende mix van gesleten vrij egaal bruine veren met een donkere schachtstreep en versere egaal donkergrijze veren. De snavel heeft een opvallend afhangende vorm die niet vaak aangetroffen wordt in westelijke vogels.



Foto 7. Erasmusgracht, 28-06-05. Waarschijnlijke 2kj Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus*. Deze vogel, eveneens een fors exemplaar, heeft alle veren inclusief de handpennen tenminste eenmaal vervangen. De tekening van de nieuwe veren is nogal atypisch voor *fuscus*, net als de bouw en grootte.

Met deze informatie in het achterhoofd is het interessant de volgende drie 2kj vogels nader te bekijken.

De eerste vogel was aanwezig van 5 t/m 11 juni en werd later nog eenmaal waargenomen op 16 juli. Deze 2kj Kleine Mantel had alle armpennen, staartpennen en de binnenste acht handpennen vervangen op de wintergronden. De buitenste handpennen (P9-10) waren oud en sterk gesleten (foto 6). Op 16 juli bleken deze uitgeworpen, hetgeen betekent dat de vogel in juni gestaakte rui vertoonde. Dit vergevorderde ruistadium wijst op *fuscus* of *heuglini*. In het veld bleek deze 2kj even groot en fors als, of zelfs groter dan de lokale *graellsii*. De vogel voldeed dus niet aan het klassieke beeld van *fuscus*, maar de verse dekveren waren te donker voor Heuglins Meeuw. Een fors mannetje Baltische Mantelmeeuw lijkt het meest voor de hand te liggen.

De volgende vogel werd alleen op 28 juni waargenomen. Het ging opnieuw om een individu met zeer vergevorderde rui. Alle veren waren tenminste eenmaal vervangen als in *fuscus*, maar zowel het postuur en het formaat als de tekening van de schouder- en dekveren pleitten eerder voor *graellsii* (foto 7). Nogal opvallend 'gebandeerde' veren als bij deze vogel passen niet erg goed op *fuscus*, maar worden zo nu en dan aangetroffen in Finland (foto 37 in Rauste, 1999; foto V. Rauste in litt.). Op basis van de rui ligt de determinatie als Baltische Mantelmeeuw dus het meest voor de hand.

De meest intrigerende grote meeuw van 2005 werd op 29 juli ontdekt door Mars Muusse en Bert-Jan Luijendijk (foto 8). Deelnemers aan de meeuwenexcursie op 28 augustus konden hem van dichtbij



Foto 8. Erasmusgracht, 02-09-05. 2kj Heuglins Meeuw *L. heuglini*. Lichte bovendelen in combinatie met vergevorderde rui en een postuur dat doet denken aan Pontische Meeuw *L. cachinnans* geven deze vogel een uniek uiterlijk.

waarnemen, maar de vogel was t/m 4 september vaker niet dan wel aanwezig langs de Erasmusgracht. Alle dekveren en tertials van deze meeuw waren tweede-generatie veren, met actieve rui naar voornamelijk lichtgrijze derde-generatie veren. Ook de staart-, arm- en handpennen waren grotendeels tweede generatie, op één enkele juveniele armpen en één juveniele handpen (P10 in de linkervleugel) na. Eind juli/begin augustus waren P1-3 in de rechtersvleugel zelfs al vervangen door lichtgrijze derde-generatie pennen. Een dergelijk ruiscema past op de snelst ruiende 2kj *fuscus*. De bovendelen waren echter veel te licht voor *fuscus* (en voor *intermedius*), want ze waren zelfs lichter grijs dan lokale 2kj *graellsii*. Het lijkt echter bijzonder onwaarschijnlijk dat *graellsii* staart-, arm- en handpennen ruit op de wintergronden en vervolgens in de zomer begint aan een tweede ruicyclus. Eind augustus/begin september had de vogel zijn kop geruid en ontstond een scherp afgetekende 'boa' in de achternek, wat in combinatie met de lange snavel deed denken aan Pontische Meeuw (vergelijk met foto 14). Ondanks het feit dat vergenvorderde rui op de wintergronden geen algemeen fenomeen is in *heuglini* kan op basis van deze kenmerken eigenlijk niet tot een andere determinatie gekomen worden. De vogel is dan ook eind 2005 als Heuglins Meeuw voorgelegd aan de CDNA.

De herkenning van 3kj Baltische Mantelmeeuwen is een stuk gecompliceerder dan Jonsson (1998) vermoedde, met name vanwege de overlap in rui met *intermedius* (Muusse et al., 2005). Ongerende vogels zijn dan ook niet met zekerheid te determineren. Toch zijn sommige individuen zo typisch dat deze moeilijk anders dan als *fuscus* gezien kunnen worden. Een dergelijke vogel werd op 7 juni langs de Erasmusgracht gezien (foto 9). Deze was zeer slank gebouwd en had korte pootjes, zeer lange vleugels, diepzwarte schouder- en dekveren, een compleet witte staart en toonde gestaakte rui op P7.



Foto 9. Erasmusgracht, 07-06-05. Waarschijnlijke 3kj Baltische Mantelmeeuw *L. f. fuscus*. Let op de gestaakte rui (de witte topjes van de versere P6 en P7 zijn goed zichtbaar), een fenomeen dat overigens ook regelmatig bij *intermedius* gezien wordt.



Foto 10. Erasmusgracht, 30-06-05. 2kj Geelpootmeeuw. Herkenbaar als zodanig aan de contrastrijk getekende nieuwe schouder- en dekveren, enkele oude tweede-generatie kleine dekveren, het patroon van de juveniele tertials en grote dekveren, en de donkere handpennen.



Foto 11. Erasmusgracht, 29-10-05. Dezelfde vogel heeft vier maanden later een ware metamorfose ondergaan.

Geelpootmeeuw

De eerste serieuze aantallen Geelpootmeeuwen *L. michohellis* werden vanaf eind juni/begin juli gezien langs de Erasmusgracht. Dit betrof vier 2kj vogels, waarvan er één individueel goed herkenbaar was. Dit individu (foto 10 en 11) bleef tot eind oktober ter plaatse en werd begin december opnieuw kortstondig waargenomen. Aan de hand van dergelijke lang verblijvende vogels kan prima het verloop van de rui bestudeerd worden.

De eerste juveniele Geelpootmeeuw werd op 14 juli langs de Erasmusgracht gezien. Dit is aan de late kant in vergelijking met 2004, toen de eerste al op 26 juni aangetroffen werd. Interessant was de waarneming van een juveniel met een Italiaanse ring, die vanaf eind juli een kleine twee weken aanwezig was. De ringgegevens waren helaas niet beschikbaar voor de deadline van dit stuk. Nog leuker was de terugkeer van NTT8, een vogel die op 25 mei 2002 als pullus op Medes Eiland, Spanje geringd is (foto 12). In tegenstelling tot de voorgaande drie jaren was de vogel nu lange tijd aanwezig (van 23 juni t/m 13 augustus) en kon dus door vele geïnteresseerden bekeken worden.

Het grootste aantal Geelpootmeeuwen op een dag werd op 7 augustus vastgesteld met tien exemplaren. De meeste juveniele vogels verdwenen zoals gewoonlijk bij het arriveren van de juveniele Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen, maar tot in december werden 1kj en 2kj vogels gezien. Een schatting van in totaal 30-35 Geelpootmeeuwen langs de Erasmusgracht in 2005 is aan de conservatieve kant.



Foto 12. Erasmusgracht, 25-06-05. 4kj Geelpootmeeuw zwart NTT8, geringd als pullus op Meda Gran, NO Spanje op 25-05-02. Aanwezig in Amsterdam voor het vierde opeenvolgende jaar!



Foto 13. Erasmusgracht, 02-07-05. 3kj Pontische Meeuw, met opvallend kleurrijk getekende naakte delen voor deze leeftijd.



Foto 14. Erasmusgracht, 24-09-05. Karakteristieke 1kj Pontische Meeuw. Zie Altenburg & Muusse (2004) voor de herkenning van 1kj grote meeuwen.

Pontische Meeuw

De geringde 1kj Pontische Meeuw *L. cachinnans* uit Kaniv, Oekraïne, die op 28 november 2004 langs de Erasmusgracht zat, werd mogelijk half mei teruggezien op de Kinseldam bij Durgerdam. Door de grote afstand was het aflezen van een metalen ring helaas onmogelijk, maar de vogel op de Kinseldam had de ring eveneens op de rechter tarsus en toonde een zeer sterke gelijkenis. Verder bleef het aantal Pontische Meeuwen langs de Erasmusgracht beperkt tot een opvallende 3kj vogel eind juni/begin juli (foto 13) en een 1kj vogel op 24 september (foto 14).

Nawoord

De zeer goede waarnemingsomstandigheden langs de Erasmusgracht in 2005 boden de gelegenheid meer te weten te komen over het voorkomen van de verschillende soorten grote meeuwen in Amsterdam en hun rui. Zo zijn gegevens die op deze plaats werden verzameld verwerkt in een artikel over de rui bij 3kj Kleine Mantelmeeuwen (Muusse et al., 2005). De omstandigheden in 2005 zullen zeer waarschijnlijk helaas eenmalig zijn. De eerste paal voor de nieuwe woonwijk Laan van Spartaan zal namelijk volgens de planning in het voorjaar van 2006 geslagen worden.

Alle foto's in dit artikel zijn door mij genomen. Helaas staan ze hier in zwartwit, maar een versie van het artikel met kleurenfoto's staat als pdf op mijn website; surf naar www.xs4all.nl/~daarruud/. Hier zijn verder nog veel meer foto's van grote meeuwen te vinden.

Dankwoord

Ik wil met name Ronald van Dijk, Paul Marcus en Willem van der Waal bedanken voor het doorgeven van waarnemingen, zoals de 3kj Pontische Meeuw en meerdere geringde Kleine Mantelmeeuwen. Rob van Bemmelen, Ellen de Bruin, Ronald van Dijk, Paul Marcus, Mars Muusse en Bernard Oosterbaan worden verder bedankt voor hun opmerkingen over de tekst.

Literatuur

Altenburg, R.G.M. en M.J.M. Muusse. 2004. Herkenning en voorkomen van eerste kalenderjaar grote meeuwen in Amsterdam. *De Gierzwaluw* 42(2): 1-31.
Gibbins, C.N. 2004. Is it possible to identify Baltic and Heuglin's Gulls? *Birding Scotland* 7(4): 154-186.
Gruber, D. 1999. Identification of juvenile and immature Baltic Gulls. *Dutch Birding* 21(3): 129-147.
Jonsson, L. 1998. Baltic Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus fuscus* - Moulting, ageing and identification. *Birding World* 11(8): 295-317.
Muusse, T.O.V., M.J.M. Muusse, B.-J. Lujendijk en R.G.M. Altenburg. 2005. Identification update: moult variability in 3rd calendar-year Lesser Black-backed Gulls. *Birding World* 18(8): 338-348.
Rauste, V. 1999. Kennzeichen und Mauser von "Baltischen Heringsmöwen" *Larus [fuscus] fuscus* und "Tundramöwen" *Larus [fuscus] heuglini*. Teil II. *Limicola* 13(4): 153-188.

	1kj	2kj	3kj	4kj	adult
Zilvermeeuw					
Nederland	3	1	1		
Duitsland		1			
Denemarken	1				1
Kleine Mantelmeeuw					
Nederland	4	4	13	5	12
België			3	1	
Zweden		1			
Noorwegen		3			
Finland		1			
Geelpootmeeuw					
Spanje				1	
Italië	1				

Tabel 1. Overzicht van de herkomst van geringde vogels langs de Erasmusgracht in 2005.

Artis vogelparadijs

Maarten Frankenhuis



Artis is niet alleen dierentuin, maar ook een 'natuurreserveaatje' in het centrum van de stad.

"Artis is toch maar het mooiste wat er op natuurhistorisch gebied in Nederland is te vinden" schreef dan ook de grote natuurplepopularisator Eli Heimans. Mede door hem en door Thijssen werd het een nationaal centrum voor natuurstudie en natuurhistorisch gerichte activiteiten.

Zo werd op 26 januari 1901 op initiatief van de heren Heukels en Heinsius een eerste bijeenkomst gehouden in Artis om te onderzoeken of er

belangstelling bestond voor het oprichten van een natuurhistorische vereniging. In tal van steden vond het Amsterdamse initiatief navolging en reeds op 27 december 1901 werd in de Koningszaal van Artis het overkoepelend orgaan, de Nederlandsche Natuurhistorische Vereniging (NNV) opgericht.

Het belangrijkste initiatief op natuurhistorisch gebied was natuurlijk de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten op 22 april 1905, eveneens in de Koningszaal. Een bronzen plaquette werd ter gelegenheid van dit feit in de zaal bevestigd, evenals bijna 100 jaar later de bronzen plaquette ter herinnering aan het honderdjarig bestaan van de - inmiddels koninklijke - KNNV op 26 januari 2001.

Hoewel de Witwanggibbons op hun eiland in de Artisvijvers met hun capriolen natuurlijk alle aandacht trekken is het toch goed om eens even verder omhoog te kijken: boven de tuin vliegen namelijk nu en dan Buizerds en een enkele keer werd zelfs een doortrekkende Wespandiefesignaleerd. Verder is er kans op andere roofvogels als de Sperwer, de Torenvalk en zelfs een Boomvalk behoort tot de mogelijkheden. Als laatste roofvogel moet het Smelleken worden genoemd, welke in de winter van 1901 en 1902 in Artis werd waargenomen en - ter illustratie van de werkwijze van de toenmalige

Kleine Bonte Specht, broedend op het Artisterrein in een nestkastje nabij het atelier van preparateur en fotograaf Paul Louis Steenhuizen, mei 1900

